

การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2535 ของร้านค้าบุหรี่ใน 5 จังหวัดภาคกลาง ของประเทศไทย

ปรีญา ปั่นกระจ่าง* รุจินันท์ เหล่าจिरยังกูร** สานิตย์ พ่วงทรัพย์*** ทนงค์ ดวงมุกพะเนาวิ****
จริยาพันธ์ รุจิรัชกุล***** อภิรดี ศิริเสวกุล***** ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์*****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการประเมินเชิงสำรวจมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการรับรู้ และศึกษาอุปสรรคของผู้ประกอบการร้านค้าในการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ ในพื้นที่ภาคกลางด้วยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างร่วมกับการสังเกต โดยคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง 5 จังหวัดในภาคกลางที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อดำเนินโครงการจังหวัดปลอดบุหรี่ในปี พ.ศ. 2556-2558 โดยสุ่มตัวอย่างร้านค้าอย่างเป็นระบบในแต่ละจังหวัดจากการสำรวจ 783 ร้านค้าพบว่า ร้านค้ามีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ยาสูบเฉลี่ยเท่ากับ 12,690 บาทต่อร้านต่อเดือน ผู้ประกอบการร้านค้ารับรู้กฎหมายพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบถูกต้องสูงในเรื่องการขายบุหรี่/ยาเส้นแก่ผู้ที่ไม่ครบ 18 ปี

เป็นสิ่งผิดกฎหมาย และรับรู้ถูกต้องปานกลางในเรื่องการห้ามแสดงบุหรี่ ณ จุดขาย ผลการศึกษาจากการสังเกตพบว่า ร้อยละ 20 ยังคงมีวางโชว์ให้เห็นทั้งซองและยี่ห้อ โดยกว่าครึ่งเป็นการจัดแสดงไว้ในตู้หรือชั้นวางที่ไม่ปิดฝา นอกจากนี้การสูญเสียรายได้หากไม่ขายให้เด็กอาจเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎหมาย ผลการสำรวจก่อนเริ่มโครงการนี้สามารถเสนอแนะให้พนักงานเจ้าหน้าที่ในจังหวัดออกเตือนและให้ความรู้กับผู้ประกอบการร้านค้าเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะการห้ามแสดงบุหรี่ ณ จุดขาย และการไม่ขายบุหรี่ให้เด็ก

คำสำคัญ: ร้านค้าบุหรี่, กฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ, การปฏิบัติตามกฎหมาย

* ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ

** สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครนายก

*** สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี

**** สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี

***** สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม

***** สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด

***** สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ

บทนำ

จากรายงานทบทวนวรรณกรรม พบว่า การโฆษณาบุหรี่ในร้าน และการส่งเสริมการขาย มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชน และการสู่มือกตรวจสอบร้านค้าปลีก จะช่วยลดการขายบุหรี่ให้กับเยาวชน และหากไม่มีการถามอายุ และการขอคู่มือประจำตัวของเยาวชน จะเพิ่มการเข้าถึงบุหรี่ของเยาวชนมากที่สุด¹ ข้อมูลในประเทศไทย จากการสำรวจร้านค้าปลีกบุหรี่รอบมหาวิทยาลัย แห่งหนึ่ง พบว่า ผู้ประกอบการร้านค้าปลีกร้อยละ 95.2 ไม่มีการสอบถามอายุหรือไม่มีการตรวจสอบอายุจากบัตรประจำตัวประชาชนของลูกค้ำก่อนจำหน่ายบุหรี่ ร้อยละ 82.3 มีการแบ่งจำหน่ายบุหรี่เป็นมวนหรือเป็นซองขนาดเล็กโดยไม่ติดคำเตือนสุขภาพลงบนซองบุหรี่ และร้อยละ 38.7 มีการวางบุหรี่ ณ จุดขาย หรือโชว์ บุหรี่ให้สามารถสังเกตเห็นจากร้านหรือภายนอก ร้านค้า² กฎหมายควบคุมยาสูบของไทยมีการบังคับใช้ เป็นเวลานาน เริ่มล้ำสมัย รวมถึงมีนวัตกรรมยาสูบ ชนิดใหม่ออกสู่ตลาด และวิวัฒนาการด้านการตลาด ในรูปแบบใหม่ ๆ ของบริษัทบุหรี่ ซึ่งต้องมีการดำเนินการ ที่รอบด้านถึงจะมีประสิทธิภาพในการลดการเข้าถึงยาสูบ ของเยาวชน การดำเนินการดังกล่าว ประกอบด้วย การควบคุมใบอนุญาตจำหน่ายบุหรี่ การสอบถามอายุ หรือตรวจสอบบัตรประจำตัวประชาชนก่อนการจำหน่าย บุหรี่และการบังคับใช้กฎหมายเชิงรุก³

ตามที่พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับร้านค้าปลีกบุหรี่ อย่างน้อย 2 มาตรา คือ

มาตรา 4 “ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่าย ขาย แลกเปลี่ยน หรือ ให้ผลิตภัณฑ์ยาสูบแก่บุคคล ซึ่งตน รู้ว่า ผู้ซื้อหรือผู้รับเป็นผู้ที่มีอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือ

ปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

และมาตรา 8 ได้กำหนดไว้ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใด โฆษณาผลิตภัณฑ์ยาสูบ หรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมาย ของผลิตภัณฑ์ยาสูบในสิ่งพิมพ์ ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เป็นการโฆษณาได้ หรือใช้ชื่อหรือเครื่องหมายของผลิตภัณฑ์ยาสูบ ในการแสดง แข่งขัน การให้บริการหรือการประกอบ กิจกรรมอื่นใดที่มีวัตถุประสงค์ให้สาธารณชนเข้าใจว่า เป็นชื่อ หรือเครื่องหมายของผลิตภัณฑ์ยาสูบ ผู้ใด ฝ่าฝืนมาตรา 8 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน สองแสนบาท”

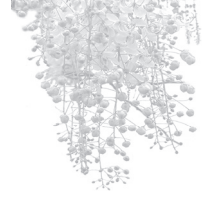
จะเห็นได้ว่ามาตราดังกล่าวครอบคลุมถึงเรื่อง การห้ามโฆษณาในร้านค้า เพราะถือเป็นการประกอบ กิจกรรมอื่น (การแสดงสินค้า) ที่ทำให้สาธารณชน ทราบว่า เป็นชื่อและเครื่องหมายของผลิตภัณฑ์ยาสูบ นอกจากนี้ตัวชี้วัดระดับจังหวัดตามแผนยุทธศาสตร์ การควบคุมยาสูบแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2557 ที่พัฒนา โดย ภาควิชาควบคุมยาสูบระดับจังหวัด สำนักควบคุม การบริโภคยาสูบ กระทรวงสาธารณสุข ศูนย์วิจัย และจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ฉบับวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2556 ได้กำหนด ตัวชี้วัดหลัก 3 ตัว ที่เกี่ยวข้องกับร้านค้าปลีก คือ

ข้อที่ 12. “ร้อยละของร้านค้าที่มีใบอนุญาต จำหน่ายบุหรี่ซิกาแรตไม่แสดงบุหรี่ ณ จุดขาย” หมายถึงการไม่โฆษณาและการไม่วางโชว์บุหรี่หรือ ผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่น ๆ ในร้านค้า

และข้อที่ 13.1 “จำนวนและร้อยละผู้อายุต่ำกว่า 18 ปีที่สามารถซื้อบุหรี่ได้เอง”

และข้อที่ 13.2 “จำนวนและร้อยละของร้านค้า ที่มี การตรวจสอบอายุผู้ซื้อ”

จากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมกรรมการสูบบุหรี่และ

การดื่มสุราของประชากรไทย พ.ศ. 2554 และ 2557 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไปที่เห็นการแสดงบุหรี ณ จุดขาย เท่ากับ ร้อยละ 11.53 และ 2.81 ตามลำดับ และข้อมูลแสดงร้อยละของเยาวชนที่สามารถซื้อบุหรีได้เอง โดยไม่ถูกผู้ขายขูดบัตรเครดิตทั่วประเทศสูงถึงร้อยละ 93.6 (ปีพ.ศ. 2550)⁴ และร้อยละ 87.62 (ปีพ.ศ.2557)⁵ แต่ยังคงขาดข้อมูลระดับจังหวัดในส่วนของกาปฏิบัติของผู้ประกอบการร้านค้าเพื่อใช้ในการวางแผนและประเมินผลการขับเคลื่อนสู่จังหวัดปลอดบุหรีของจังหวัด ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558

คาดว่า การประเมินสถานการณ์และอุปสรรคของผู้ประกอบการร้านค้าบุหรี ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 จะสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนจังหวัดปลอดบุหรี เป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปใช้ดำเนินนโยบายและประชาสัมพันธ์ เพิ่มการรับรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินการรับรู้ตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบของผู้ประกอบการร้านค้าในเรื่องการไม่แสดงบุหรี ณ จุดขาย และการไม่ขายบุหรีให้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี
2. เพื่อสังเกตการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบของผู้ประกอบการร้านค้าในเรื่องการไม่แสดงบุหรี ณ จุดขาย
3. เพื่อค้นหาอุปสรรคของผู้ประกอบการร้านค้าบุหรีต่อการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ

พ.ศ. 2535 ในเรื่องการไม่แสดงบุหรี ณ จุดขาย และการไม่ขายบุหรีให้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี

วิธีการศึกษา

เป็นการประเมินผลเชิงสำรวจผู้ประกอบการร้านค้าบุหรี ก่อนดำเนินกิจกรรมในโครงการขับเคลื่อนจังหวัดปลอดบุหรี โดยใช้แบบสอบถามมีโครงสร้างร่วมกับแบบบันทึกการสังเกต

ประชากรที่ศึกษาคือ ร้านขายปลีกบุหรีที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานสรรพสามิตจังหวัดใน 5 จังหวัด ภาคกลาง ได้แก่ ตราด นครนายก นครปฐม ปราจีนบุรี และสระบุรี และสุ่มจากบัญชีรายชื่อของทุกหน่วยประชากร (Sampling Frame) ที่เป็นร้านขายบุหรีที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานสรรพสามิตจังหวัด ซึ่งมีจำนวนแตกต่างกันในแต่ละจังหวัด อยู่ระหว่าง 3,000-10,000 ร้าน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) ในแต่ละจังหวัด

ใช้การคำนวณขนาดตัวอย่างของการประมาณค่าแบบสัดส่วน (Proportion)⁶ $n = P(1-P)Z^2/d^2$ กำหนดสัดส่วนร้านค้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายที่ร้อยละ 50 กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 10 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 96 ตัวอย่าง และเก็บเพื่อข้อมูลสุ่มหาไม่น้อยกว่าร้อยละ 20

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในแต่ละจังหวัดจะเป็นผู้บริหารจัดการการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อคำถามบางส่วนในแบบสอบถามและแบบสังเกตในการศึกษานี้ปรับปรุงจาก “แบบสำรวจสถานการณ์การบริโภค การจำหน่ายยาเส้น สำหรับผู้ประกอบการร้านค้าในหมู่บ้าน” จากโครงการการสร้าง

และพัฒนามาตรการทางสังคม เพื่อควบคุมการบริโภค และการจำหน่ายยาเส้นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา 3 จังหวัดในภาคอีสาน” ดำเนินการโดย รองศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต พรหมพักพิง และคณะ⁷ ปรับปรุงแล้วมีจำนวน 19 ข้อ โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน หลัก ๆ คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับร้านค้าบุหรี่

ส่วนที่ 3 การปฏิบัติตามกฎหมาย พรบ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ

ส่วนที่ 4 อุปสรรคในการปฏิบัติตาม พรบ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง “ชุดโครงการประเมินเชิงสำรวจสถานการณ์ และอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2535 ของร้านค้าผลิตภัณฑ์ยาสูบ” เลขที่รับรองจริยธรรม COA2014/011.0401 โดยการรับรองจริยธรรมจากสำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมในคน มหาวิทยาลัยมหิดล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสำรวจถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้ สถิติเชิงพรรณนาหรือร้อยละหรือสัดส่วน

ผลการศึกษา

จากการสำรวจร้านค้าผลิตภัณฑ์ยาสูบ 5 จังหวัด ในภาคกลางประกอบด้วยจังหวัดสระบุรี ตราด

นครนายก นครปฐมและปราจีนบุรี ได้ตัวอย่างทั้งสิ้น 783 ร้าน เมื่อแบ่งจำนวนตัวอย่างตามระยะทาง ระหว่างร้านค้าของผู้ตอบแบบสอบถามถึงสถานศึกษา ที่ใกล้ที่สุด ที่ระยะน้อยกว่า 500 เมตร, ระหว่าง 500 เมตร ถึง 1,000 เมตร, และมากกว่า 1,000 เมตร เท่ากับร้อยละ 36, 22, และ 25 ตามลำดับ และ ไม่ตอบร้อยละ 18

ในส่วนของข้อมูลร้านค้าผลิตภัณฑ์ยาสูบที่สำรวจ พบว่า ร้อยละ 91 เป็นร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบมากกว่า 2 ปีขึ้นไป ส่วนร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบไม่เกิน 1 ปีและ 1-2 ปี มีเพียง ร้อยละ 5 และ 4 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า ร้านค้าผลิตภัณฑ์ยาสูบมีการจำหน่ายสุรามากถึง ร้อยละ 93 ร้อยละ 99 ของร้านค้าผลิตภัณฑ์ยาสูบ ชายบุรีหรือของ และร้อยละ 73 ขายยาเส้น และพบว่า บุหรี่หรือยี่ห้อที่ขายดีที่สุดได้แก่ กรองทิพย์ SMS Wonder LM และสายฝน ส่วนยาเส้นยี่ห้อที่ขายดีที่สุดได้แก่ ยาเส้นที่ไม่มียี่ห้อ ตราแมว แมวเขียว สามพระ ตราไก่ เบอร์ 1 กระทั่งแดง และวัวชนกัน

ในเรื่องของแหล่งที่ซื้อบุหรี่ของพบว่า ร้านค้า ร้อยละ 86 ซื้อบุหรี่ของจากร้านขายส่ง ร้อยละ 11 ซื้อบุหรี่ของจากพ่อค้ามาส่งที่ร้าน และร้อยละ 3 ซื้อจาก ห้างสรรพสินค้า ส่วนแหล่งที่ซื้อยาเส้นพบว่า ร้านค้า ซื้อยาเส้นจากร้านค้าขายส่งมากที่สุด รองลงมา เป็นซื้อมาจากพ่อค้านำมาส่งที่ร้านและห้างสรรพสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับแหล่งซื้อบุหรี่ ดังตารางที่ 1

Table 1 Number and Percentage of Tobacco Products Shops where Surveyed in Five Central Provinces.

Information of stores		SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	% average
		n (%) (161)	n (%) (150)	n (%) (189)	n (%) (112)	n (%) (117)	
Duration of selling cigarette	Less than 1 year	16 (10)	8 (5)	2 (1)	3 (3)	7 (6)	5
	1-2 years	8 (5)	7 (5)	2 (1)	4 (4)	5 (4)	4
	More than 2 years	137 (85)	135 (90)	183 (97)	102 (91)	105 (90)	91
	Not answer	0 (0)	0 (0)	2 (1)	3 (3)	0 (0)	1
Selling cigarette	Not sell	1 (1)	2 (1)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	1
	Sell	160 (99)	148 (99)	189 (100)	110 (98)	113 (97)	99
	Not answer	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (0)	2 (2)	1
	Best-seller cigarette brands	Krongtip, SMS, Wonder	Wonder, Krongtip, LM	SMS, Krongtip, Wonder	Krongtip, SMS, LM	SMS, Krongtip, Saifon	
Selling Roll Your Own	Not sell	38 (24)	30 (20)	19 (10)	46 (41)	30 (26)	24
	Sell	123 (76)	120 (80)	146 (77)	64 (57)	84 (72)	73
	Not answer	0 (0)	0 (0)	24 (13)	2 (2)	3 (3)	3
	Best-seller tobacco brands	No Brand, Cat, Green Cat	Sampra, No Brand, Cat	Cat No. 1, No Brand, Kai No. 1	No Brand, Red Bull, Cat	No Brand, Sampra, Wuwchongun	
Source of buying cigarette (answer more than one)	Not sell cigarette	1 (1)	2 (1)	0 (0)	2 (2)	2 (2)	1
	Wholesale	142 (88)	128 (85)	87 (99)	89 (79)	94 (80)	86
	Shipper	24 (15)	11 (7)	0 (0)	20 (18)	20 (17)	11
	other (factory, car dealer, department store)	5 (3)	11 (8)	2 (1)	1 (1)	3 (3)	4
Source of buying tobacco (answer more than one)	Not sell tobacco	30 (19)	28 (19)	14 (7)	42 (38)	29 (25)	21
	Wholesale	117 (73)	105 (70)	169 (89)	63 (56)	73 (62)	70
	Shipper	14 (9)	11 (7)	0 (0)	11 (10)	18 (15)	8
	other (factory, car dealer, department store)	3 (2)	7 (5)	2 (1)	0 (0)	0 (0)	1

Note: SRI = Saraburi TRT = Trad NYK = Nakhonnayok NPT = Nakhonpathom
PRI = Prachinburi.

ในส่วนของคุณข้อมูลประเภทและจำนวนผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ขายต่อร้านค้าในระยะเวลา 1 เดือน พบว่า บุหรี่ซองในประเทศมีจำนวนขายเฉลี่ย 131 ซองต่อร้านค้าต่อเดือน ราคาของละ 52 บาท บุหรี่ซองนอกประเทศมีจำนวนขายเฉลี่ย 78 ซองต่อร้านค้าต่อเดือน

ราคาของละ 68 บาท และยาเส้นมีจำนวนขายเฉลี่ย 82 ซองต่อร้านค้าต่อเดือน ราคาของละ 7 บาท ซึ่งคิดเป็นรายได้ผลิตภัณฑ์ยาสูบเฉลี่ยต่อร้านค้าต่อเดือนเท่ากับ 12,690 บาท ดังตารางที่ 2

Table 2 Type and Number of Tobacco Products per Shop which Selling for One Month.

Information of stores	SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	Average
number of selling domestic cigarettes per shop per month (pack)	93	191	75	129	166	131
number of selling foreign cigarettes per shop per month (pack)	57	93	70	123	45	78
number of selling tobacco per shop per month (pack)	62	143	55	76	76	82
Average price of domestic cigarettes (baht)	53	52	47	58	49	52
Average price of foreign cigarettes (baht)	64	72	67	66	73	68
Average price of roll your own (baht)	9	9	6	7	6	7
average income of tobacco products per shop per month (baht)	9,135	17,915	8,545	16,132	11,875	12,690

Note: SRI = Saraburi TRT = Trad NYK = Nakhonnayok NPT = Nakhonpathom
PRI = Prachinburi

ในด้านการรับรู้ตามกฎหมายพรบ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบพบว่า ร้อยละ 81 ของร้านค้ามีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องการวางซองบุหรี่ให้เห็นผ่านตู้โชว์ และเห็นยี่ห้อ ถือว่าเป็นการโฆษณาบุหรี่ ร้อยละ 60 ของร้านค้ามีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องวางซองบุหรี่ในตู้โชว์ทึบ แต่เปิดฝาไว้ ถือว่าเป็นการโฆษณาบุหรี่ ร้อยละ 61 ของร้านค้ามีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องการวางซองบุหรี่ในตู้โชว์ทึบ และติดป้าย ราคาบุหรี่ ถือเป็น

การโฆษณา ร้อยละ 92 ของร้านค้ามีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องการขายบุหรี่/ยาเส้น แก่ ผู้ที่อายุไม่ครบ 18 ปี เป็นสิ่งผิดกฎหมาย ร้อยละ 73 ของร้านค้ามีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องการให้บุหรี่/ยาเส้น แก่เด็ก เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ผิดกฎหมาย, ร้อยละ 57 ของร้านค้ามีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องการโชว์ ของชำร่วยที่มีตรายี่ห้อบุหรี่ที่หน้าร้าน เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ / ผิดกฎหมาย ดังตารางที่ 3

Table 3 Number and Percentage of Shops as Correctly Perceived Tobacco Control Act.

messages	Answer	SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	% average
		(n = 161)	(n = 150)	(n = 189)	(n = 112)	(n = 117)	
		% correct	% correct	% correct	% correct	% correct	
Place the packet of cigarettes through the cabinet and show brand is advertisement. (+)	yes	71	80	94	73	86	81
Place the packet of cigarettes through the cabinet and not show brand is advertisement. (-)	no	37	45	22	44	36	37
Place the packet of cigarettes in a showcase, but a solid open is advertisement. (+)	yes	63	52	68	47	68	60
Place the packet of cigarettes in a showcase and label that cigarettes sold here is advertisement. (-)	no	40	34	50	33	38	39
Place the packet of cigarettes in a showcase and label price tag is advertisement. (+)	yes	65	68	45	64	65	61
Hang tobacco packages but not show brand is advertisement. (-)	no	31	26	19	38	26	28
Sell cigarettes / tobacco to minors the age under 18 years is illegal. (+)	yes	89	97	89	91	93	92
Give cigarettes / tobacco to children is something that is not illegal. (-)	no	80	73	83	63	65	73
Show gift that have cigarette brand are not illegal. (-)	no	72	57	40	56	58	57
Sell cigarettes with a small envelope without graphic health warning is not illegal. (-)	no	78	63	50	56	63	62
Correct answer (average)		62	60	56	56	60	59
95% CI		60-65	58-62	54-58	54-59	57-63	56-61

Note: SRI = Saraburi TRT = Trad NYK = Nakhonnayok NPT = Nakhonpathom
PRI = Prachinburi.

ในการปฏิบัติและอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎหมาย พรบ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ ในเรื่องการขอตัวรับจากเด็กที่สงสัยว่าอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่มาขอซื้อบุหรี่จากร้านพบว่า ร้อยละ 67 ไม่เคยมีการขอตัวรับจากเด็กที่สงสัยว่าอายุต่ำกว่า 18 ปี ร้อยละ 25 และร้อยละ 8 เคยขอตัวรับจากเด็กที่สงสัยว่าอายุต่ำกว่า 18 ปีนาน ๆ ครั้งและเคยขอตัวรับจากเด็กที่สงสัยว่าอายุต่ำกว่า 18 ปีทุกคน ในเรื่องของการรับตัววางโชว์บุหรี่ชนิดมองเห็นของบุหรี่ในร้านจากตัวแทนบริษัทหรือพ่อค้าขายส่งพบว่า มีเพียงร้อยละ 13 ที่มีการรับตัววางโชว์บุหรี่ชนิดมองเห็นของบุหรี่ในร้านจากเอเย่นหรือพ่อค้าขายส่ง นอกจากนี้ร้อยละ 83 บริษัทของผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยจัดหาตัววางโชว์บุหรี่ให้ร้านค้า

ของผู้ตอบแบบสอบถามเอง

เมื่อคิดการสูญเสียรายได้หากไม่ขายบุหรี่ให้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี พบว่า จะมีการสูญเสียรายได้เฉลี่ยเป็นเงิน 577 บาทต่อร้านต่อเดือน ในเรื่องของการได้รับค่าตัดเดือนจากเจ้าหน้าที่เรื่องการวางโชว์บุหรี่และยาเส้นในร้านค้าพบว่า ร้อยละ 42 เคยมีเจ้าหน้าที่มาตัดเดือน 1 ครั้ง ร้อยละ 35 ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่มาแนะนำ นอกจากนี้พบว่า ร้อยละ 96 ไม่เคยเสียค่ารับจากเจ้าหน้าที่มาตรวจเดือนในเรื่องจำหน่ายบุหรี่/ผลิตภัณฑ์ยาสูบเลย ซึ่งมีเพียงร้อยละ 1 ที่มีการเสียค่าปรับโดยเสียค่าปรับเฉลี่ยต่อร้านที่ถูกปรับเป็นจำนวนเงิน 3,075 บาท ดังตารางที่ 4

278 **Table 4** Practical and Obstacles to Practice Tobacco Control Act.

Information		SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	% average
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Request identification of suspected child under 18 years old who came to buy cigarettes from a store.	never	129 (80)	109 (73)	120 (66)	61 (56)	75 (65)	67
	Ever rarely	27 (17)	25 (17)	66 (0)	32 (26)	36 (25)	25
	Ever everybody	5 (3)	15 (10)	3 (0)	17 (15)	9 (8)	8
	No answer	0 (0)	1 (1)	0 (0)	2 (2)	3 (3)	1
Receive cabinet that show a pack of cigarettes from agent or wholesaler	ever	14 (9)	19 (13)	16 (0)	20 (18)	18 (15)	13
	never	147 (91)	129 (86)	170 (0)	91 (81)	97 (83)	86
	No answer	0 (0)	2 (1)	3(0)	1 (1)	2 (2)	1
Supply cabinet to show cigarette in your shop	ever	35 (22)	15 (10)	13 (0)	21 (19)	20 (17)	15
	never	126 (78)	133 (89)	169 (0)	89 (79)	93 (79)	83
	No answer	0 (0)	2 (1)	7 (0)	2 (2)	4 (3)	2
The loss of revenue from selling cigarettes to children under 18 years old on average. (Baht per month)		2,043	3,450	325	1,032	783	1,527
Have warned about smoking and tobacco on display in shops from authorities	never	77 (48)	40 (27)	76 (0)	34 (30)	33 (28)	35
	ever 1 time	61 (38)	59 (39)	101 (0)	39 (35)	52 (44)	42
	ever 2 times	11 (7)	32 (21)	12 (0)	28 (23)	23 (17)	15
	More than 2 times	14 (8)	17 (11)	0 (0)	8 (7)	8 (7)	7
	No answer	0 (0)	2 (1)	0 (0)	4 (4)	4 (3)	2

Table 4 Practical and Obstacles to Practice Tobacco Control Act. (cont.)

Information		SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	% average
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Pay fines by inspectors warning about cigarette / tobacco products.	never	157 (98)	143 (95)	184 (0)	103 (92)	115 (98)	96
	ever	4 (2)	5 (3)	0 (0)	1 (1)	2 (2)	2
	No answer	0 (0)	2 (1)	5 (0)	8 (7)	0 (0)	2
Pay fines average per store was fined (Baht)		250	3,075	0	0	0	3,075

Note: SRI = Saraburi TRT = Trad NYK = Nakhonnayok NPT = Nakhonpathom
PRI = Prachinburi.

จากการสังเกต พบว่า ร้อยละ 67 ไม่มีการวางโชว์บุหรี่ให้เห็น ร้อยละ 20 ยังคงมีวางโชว์ให้เห็นทั้งซองและยี่ห้อ และร้อยละ 6 มีเห็นซองแต่ไม่เห็นยี่ห้อในเรื่องของวิธีที่จัดวางบุหรี่ที่จำหน่ายพบว่า โดยเฉลี่ยร้อยละ 56 จัดไว้ในตู้หรือชั้นวางที่ลูกค้าไม่สามารถมองเห็นได้ ร้อยละ 25 จัดไว้ในตู้หรือชั้นวางที่ลูกค้าสามารถมองเห็นได้ แต่มีฝาปิด ร้อยละ 12 จัดไว้ในตู้หรือชั้นวางที่ลูกค้าสามารถมองเห็นได้ ไม่มีฝาปิดหรือ เปิดค้างไว้เสมอ

วิธีประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าทราบว่า มีบุหรี่หรือยาเส้นจำหน่ายในร้านค้าพบว่า ร้อยละ 55 ไม่ได้แปะป้าย แต่รอลูกค้ามาสอบถามเอง ร้อยละ 30 แปะป้ายว่า ที่นี่ขายบุหรี่/ยาเส้น ร้อยละ 14 มีการจัดตู้แสดงบุหรี่ไว้หน้าร้านและร้อยละ 2 มีการติดป้ายโฆษณาอื่น ๆ ที่แทนสัญลักษณ์ของบุหรี่ และนอกจากนี้ร้อยละ 95 ไม่มีเด็กที่สงสัยว่า อายุต่ำกว่า 18 ปีมาซื้อบุหรี่ขณะที่เก็บข้อมูล ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

279

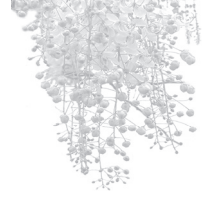
Table 5 The Practice of Merchants From Observation.

information		SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	% average
		n (%) (176)	n (%) (150)	n (%) (200)	n (%) (123)	n (%) (133)	
There are items sold in the store.	Cigarette	168 (95)	145 (97)	197 (99)	100 (81)	131 (98)	94
	Roll your own	110 (63)	103 (69)	156 (78)	50 (41)	92 (69)	64
	Other	0 (0)	1 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0
show cigarettes in the stores	None	135 (77)	123 (82)	129 (65)	62 (50)	81 (60)	67
	Can see pack and brand	26 (15)	19 (13)	27 (14)	42 (34)	35 (26)	20
	Can see pack but not see brand	15 (9)	7 (5)	25 (13)	9 (7)	7 (5)	8
	No answer	0 (0)	1 (1)	18 (9)	10 (8)	11 (8)	5

Table 5 The Practice of Merchants From Observation. (cont.)

information	SRI	TRT	NYK	NPT	PRI	% average	
	n (%) (176)	n (%) (150)	n (%) (200)	n (%) (123)	n (%) (133)		
The placement of cigarettes sold in the store.	Placed in cabinets or shelves that can be seen without a lid or open it.	15 (9)	11 (7)	23 (12)	18 (15)	21 (16)	12
	where customers can see it with the lid	34 (19)	33 (22)	51 (26)	36 (29)	42 (31)	25
	where customers can not see	122 (69)	103 (69)	110 (55)	50 (41)	64 (48)	56
	other	2 (1)	3 (2)	10 (5)	6 (5)	4 (3)	3
	No answer	3 (2)	0 (0)	6 (3)	13 (11)	3 (2)	4
To advertise the customer that a cigarette or roll your own sold in stores (answer more than one)	Label that sell cigarettes / tobacco.	36 (20)	57 (38)	106 (53)	22 (18)	25 (19)	30
	Not label but waiting for customers to ask yourself	126 (72)	84 (56)	62 (31)	63 (51)	89 (66)	55
	Have the cigarette display cabinet in front of the store	12 (7)	8 (5)	60 (30)	21 (17)	16 (12)	14
	Have billboards and other symbols instead of cigarettes	2 (1)	0 (0)	1 (1)	3 (2)	5 (4)	2
	other	1 (1)	0 (0)	0 (0)	4 (3)	3 (2)	1
The suspected child under 18 years old to buy cigarettes while collecting data.	none	165 (94)	148 (99)	198 (99)	112 (91)	126 (94)	95
	Have, sellers are asked their age or ask to see identification	3 (2)	2 (1)	1 (1)	0 (0)	1 (1)	1
	Have, but sellers are not asked their age or request.	7 (4)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	5 (4)	2
	No answer	1 (1)	0 (0)	1 (1)	9 (7)	2 (1)	2

Note: SRI = Saraburi TRT = Trad NYK = Nakhonnayok NPT = Nakhonpathom
PRI = Prachinburi.

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งเพื่อพัฒนาระบบเฝ้าระวัง ดังนั้นจึงต้องการให้สามารถสำรวจซ้ำได้ง่ายและประหยัด จึงได้มีการออกแบบวิธีประเมินโดยให้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบและกำหนดความคลาดเคลื่อนไว้ร้อยละ 10 เพื่อให้จำนวนตัวอย่างไม่สูงมาก ทั้งนี้ได้ใช้การสังเกตเพื่อยืนยันปรากฏการณ์ที่ผู้ประกอบการร้านค้าไม่ระบุในแบบสอบถาม ซึ่งการศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าของร้านค้าเป็นตัวแทนในการวัดการรับรู้และการปฏิบัติตาม พรบ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญที่จะนำไปพิจารณาถึงการดำเนินการและการบังคับใช้ตามกฎหมาย ดังนี้

1. ผู้ประกอบการร้านค้ามีการรับรู้ตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบถูกต้องมากที่สุดในเรื่องการขายบุหรี่ยาเส้นแก่ผู้ที่อายุไม่ครบ 18 ปี ว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย และมีการรับรู้ถูกต้องน้อย ในเรื่องการไม่แสดงบุหรี่ ณ จุดขาย โดยหัวข้อที่มีการรับรู้ถูกต้องน้อยที่สุดคือ เรื่องการโชว์ ของชำร่วยที่มีตราหีบหรือที่หน้าร้าน เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ผิดกฎหมาย, เรื่องวางซองบุหรี่ในตู้โชว์ทิบ แต่เปิดฝาไว้ ถือว่าเป็นการโฆษณาบุหรี่, และเรื่องการวางซองบุหรี่ในตู้โชว์ทิบ และติดป้ายราคาบุหรี่ ถือเป็นการโฆษณา

2. ร้อยละ 20 ของร้านค้ายังคงมีวางโชว์บุหรี่ให้เห็นทั้งซองและหีบ และร้อยละ 12 ของร้านค้าจัดไว้ในตู้หรือชั้นวางที่ลูกค้าสามารถมองเห็นได้ ไม่มีฝาปิด หรือ เปิดค้างไว้เสมอ ซึ่งเป็นการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

3. ร้านค้าถึงร้อยละ 35 ไม่เคยได้รับคำแนะนำหรือตักเตือนจากเจ้าหน้าที่เรื่องการวางโชว์บุหรี่และยาเส้นในร้านค้าเลย

4. ร้านค้าประมาณการว่า อาจจะมีการสูญเสียรายได้หากไม่ขายบุหรี่ให้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี

1,527 บาทต่อร้านต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 12 ของรายได้การขายผลิตภัณฑ์ยาสูบทั้งหมด (1,527/12,690 บาท) ซึ่งเป็นอุปสรรคด้านหนึ่งในการปฏิบัติตามกฎหมาย

งานวิจัยชิ้นนี้เก็บข้อมูลการขายผลิตภัณฑ์ยาสูบให้เด็กอายุต่ำกว่าที่กำหนด โดยการสังเกต 30 นาที พบเด็กที่สงสัยว่าอายุต่ำกว่า 18 ปีมาซื้อบุหรี่ร้อยละ 5 ของร้านค้า แสดงให้เห็นว่า วิธีการสังเกต 30 นาทีไม่สามารถทำให้ได้ข้อมูลจำนวนมากพอในการสรุปเรื่องการขายผลิตภัณฑ์ยาสูบแก่เด็ก ในอีกทางหนึ่งผู้วิจัยสร้างคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้ประกอบการร้านค้าประมาณรายจ่ายที่สูญเสียไปหากไม่ขายให้เด็ก ก็พบว่าร้อยละ 50 ของผู้ประกอบการยินดีตอบว่า รายได้จะสูญเสียหากไม่ขายให้เด็ก (ตั้งแต่ 0 บาทขึ้นไป) ซึ่งอาจพัฒนาคำถามนี้เป็นตัววัดได้อีกทางหนึ่ง ส่วนงานวิจัยจากต่างประเทศใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปพบว่า ร้อยละ 37 พบเห็นการขายผลิตภัณฑ์ยาสูบให้เด็กอายุต่ำกว่าที่กำหนด⁸ นอกจากนี้ในประเทศแคนาดา มีการตั้งทีมนักวิจัยที่อายุน้อยระหว่าง 15-19 ปี เพื่อทดลองเข้าซื้อบุหรี่ ก็พบว่า ร้านค้าส่วนใหญ่ไม่สอบถามอายุหรือขอดูบัตรประชาชนและยังขายบุหรี่ให้เด็ก และไม่แตกต่างกันระหว่างรอบการสำรวจปีพ.ศ.2552 และ 2557⁹

การสังเกตในร้านค้าภาคกลางนี้ พบว่าร้อยละ 20 ของร้านค้ามีวางโชว์บุหรี่ให้เห็นทั้งซองและหีบ ซึ่งต่ำกว่าการศึกษาในภาคเหนือตอนล่าง ในปีพ.ศ. 2553² ซึ่งพบว่ามีกรวางแสดงบุหรี่ ณ จุดขายถึงร้อยละ 38.7

ข้อเสนอแนะ

1. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเจ้าพนักงานท้องถิ่นควรแจ้งเตือนและให้ความรู้กับผู้ประกอบการร้านค้า

เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ และควรจะบูรณาการงานไปกับการตรวจร้านค้าผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานสรรพสามิตพื้นที่ด้วย

2. วิธีการสำรวจในโครงการนี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือ ในการนำข้อมูลมาสื่อสารกับผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่สรรพสามิตพื้นที่เพื่อให้ปฏิบัติไปในทางเดียวกันตามเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนวิจัยจาก ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้ เพื่อการควบคุมยาสูบ(ศจย.) และ กองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ(สสส.)

เอกสารอ้างอิง

1. Phetphoom C, Nimpitakpong P. Measures for restriction of access and available to tobacco of minor: A review of the literature. Research report. Bangkok: Tobacco Control Research and Knowledge Management Center; 2015.
2. Phetphoom C, Nimpitakpong P. Retailer's Behavior toward the Sale of Tobacco in a Community near a University in the Lower Northern Thailand, *KKU. Journal for Public Health Research* 2013; 6(2): 110-5.
3. Phetphoom C, Nimpitakpong P. A Literature Review of Measures to Limit the Access to Tobacco by Youths, *Journal of Public Health* 2015; 45(3): 310-23.
4. Pitayarangsarit S, Srivirojana N, Punkrajang P. Indicators for evaluating tobacco

control at the provincial level. Bangkok: Tobacco Control Research and Knowledge Management Center; 2013.

5. National Statistical Office Ministry of Information and Communication Technology. The Smoking and Drinking Behaviour Survey 2014. Bangkok: Text and Journal Publication Ltd.; 2014.
6. Cochran WG. Sampling Techniques. 3rd ed. New York:John Wiley, Sons; 1977.
7. Promphakping B, Chantarasombat C, Suthisa C, Cheuduangpui K, Pankum D, Pridasa S, et al. The creation and development of social measures to control tobacco consumption and sale. Bangkok: Tobacco Control Research and Knowledge Management Center; 2012.
8. Panda B, Rout A, Pati S, Chauhan AS, Tripathy A, Shrivastava R, Bassi A. Tobacco Control Law Enforcement and Compliance in Odisha, India— Implications for Tobacco Control Policy and Practice. *Sian Pac J Cancer Prev* 2012; 13(9): 4631-7.
9. Controlled Substances and Tobacco Directorate Healthy Environments & Consumer Safety Branch. Evaluation of Retailers' Behaviour Towards Certain Youth Access-to-Tobacco Restrictions. 2009. Contract No. H4133-081900/001/SS.

Compliance with the Tobacco Product Control Act by Cigarette Shops in Five Central Provinces of Thailand

Paweena Pankrajang* Rujinunt Laojira-aungkoon** Sanit Puongsup*** Thanong Duangpanow****
Jariyaphan Rujirutchakul***** Apiradee Sirisaewakul***** Siriwan Pitayarangsarit* *****

ABSTRACT

This survey study aimed to assess the perceptions and identify obstacles of cigarette shops regarding law compliance of the Tobacco Products Control Act using interviews with structured questionnaires and observation. Purposive sampling selection was conducted to select 5 provinces in the central region receiving funding from the Thai Health Promotion Foundation to implement the Smoke-free Province Project from 2013-2015. Cigarette shops were selected by systematic sampling in each province. The results of the survey from 783 shops showed that revenue from the sale of tobacco products was estimated at 12,690 baht each shop monthly. Cigarette shop owners perceived the Tobacco Product Control Act in the case of age restriction of buyers at a high accuracy level.

However, the cigarette shop owners perceived the law banning cigarette pack displays at the point of sale with at a moderate accuracy level. Results from observations revealed that 20% of shops showed cigarette pack and brand, about half of which were displayed on uncovered cabinets. Another finding was that the loss of revenue of not selling cigarettes to adolescents less than 18 years was perceived as a barrier to legal practice. The survey results before project implementing could suggest that health officers should visit and educate entrepreneurs regarding law compliance with the Tobacco Product Control Act especially concerning the prohibition of product displays and sales to minors.

Keywords: cigarette shop, tobacco product control law, law compliance

J Public Health 2016; 46(3): 271-283

Correspondence: Siriwan Pitayarangsarit. Tobacco Control Research and Knowledge Management Center, Bangkok 10400, Thailand. E-mail: pitayarangsarit@gmail.com

* Tobacco Control Research and Knowledge Management Center

** Nakhon Nayok Provincial Health Office

*** Saraburi Provincial Health Office

**** Prachinburi Provincial Health Office

***** Nakhon Pathom Provincial Health Office

***** Trat Provincial Health Office

***** International Health Policy Program, Thailand